

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Затверджено

на засіданні вченої ради ННІ історії та
соціогуманітарних дисциплін імені
О.М.Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

 /Андрій КАТОЛИК/

“30” квітня 2025 року

ПРОГРАМА

додаткового випробування з педагогіки

для вступу на навчання для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності А1 «Освітні науки»

ОНП «Освітні, педагогічні науки»

Чернігів – 2025

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма додаткового вступного іспиту зі спеціальності А1 «Освітні науки» ОНП «Освітні, педагогічні науки» для підготовки докторів філософії в галузі педагогіки на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти передбачає виявлення теоретичних знань і практичних умінь і навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Програма додаткового вступного іспиту дає змогу визначити рівень та якість підготовки тих вступників, які не мають фахової педагогічної освіти.

Головним завданням програми додаткового вступного іспиту із спеціальності А1 «Освітні науки» є з'ясування на рівні світоглядної позиції ступеня осмислення і усвідомлення науковцями-початківцями генези розвитку педагогічної науки та педагогічної практики, сутності і значення педагогіки, засад національної освіти.

Зміст програми охоплює основні педагогічні категорії, поняття, терміни, факти, передбачає чітке структурування і розподіл навчального матеріалу за основними розділами: «Загальні основи педагогіки», «Історія педагогіки» та інші.

Основною вимогою до вступників є високий рівень педагогічної освіченості, культури, знань, уміння застосувати здобуті знання при здійсненні наукового дослідження, що визначається вступним іспитом зі спеціальності.

На додатковому вступному іспиті вступники повинні **знати**:

- ключові поняття педагогічної науки;
- історію виникнення, становлення педагогіки як науки, стан її сучасного розвитку та актуальні проблеми;
- сутність дидактики як галузі педагогіки, що досліджує проблеми навчання;
- принципи, форми, методи, засоби процесу навчання;
- чинники, що визначають сучасні цілі та зміст процесів виховання, навчання та освіти молодого покоління;
- особливості національної системи виховання, шляхи її реалізації педагогічній практиці;
- принципи, форми, методи, засоби ефективного виховання молодого покоління;
- особливості розвитку педагогічних концепцій, підходів, поглядів в їхньому історико-педагогічному аспекті.

уміти:

- оперувати основними теоретичними поняттями курсу, систематизувати зміст базових понять;
- аналізувати сучасні тенденції реформування і адаптації системи загальної середньої освіти до умов життя (суспільства), що постійно змінюються;

- оперувати педагогічним мисленням, бути здатним до аналітичного осмислення педагогічної дійсності, реалізовувати творчий підхід до визначення педагогічних дій у нестандартних ситуаціях, уміння приймати найбільш вдалі рішення у відповідності до педагогічних закономірностей та принципів навчання і виховання;
- аналізувати й порівнювати особливості розвитку різних систем навчання й виховання та вплив педагогічних поглядів видатних педагогів на них.

Володіти такими професійними **компетентностями**:

- розуміння та сприйняття етичних норм поведінки стосовно інших людей і стосовно природи (принципи біоетики); розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
- здатність учитися; здатність до критики й самокритики;
- креативність, здатність до системного мислення; адаптивність і комунікабельність; наполегливість у досягненні мети; базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури та соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності; базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;
- вміння використовувати сучасні ефективні засоби роботи з науковою та навчально-методичною літературою; пошуковими освітніми системами у мережі Інтернет.

Завдання вступних іспитів мають форму тестів. Загальна кількість завдань – 25 питань. Оцінювання здійснюється за кожне питання тестового завдання – 4 бали за кожну правильну відповідь. Максимальна кількість балів за 25 питань – 100 балів.

Відповіді необхідно вносити до листа відповідей.

Для складання вступного іспиту відводиться дві академічні години (80 хв.).

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ

Загальна кількість завдань – 25 питань. Оцінювання здійснюється за кожне питання тестового завдання – 4 бали за кожну правильну відповідь.

Максимальна кількість тестових балів, що може отримати вступник - 100. Підсумковий (рейтинговий) бал виставляється за шкалою 100-200. Мінімальний рейтинговий бал – 100 балів, що відповідає 20 тестовим балам.

Підсумковий (рейтинговий) бал
Таблиця переведення тестового бала в шкалу 100-200

Тестовий бал	Шкала 100-200	Тестовий бал	Шкала 100-200	Тестовий бал	Шкала 100-200
0	не зараховано	34	114	68	148
1	не зараховано	35	115	69	149
2	не зараховано	36	116	70	150
3	не зараховано	37	117	71	151
4	не зараховано	38	118	72	152
5	не зараховано	39	119	73	153
6	не зараховано	40	120	74	154
7	не зараховано	41	121	75	155
8	не зараховано	42	122	76	156
9	не зараховано	43	123	77	157
10	не зараховано	44	124	78	158
11	не зараховано	45	125	79	160
12	не зараховано	46	126	80	162
13	не зараховано	47	127	81	164
14	не зараховано	48	128	82	166
15	не зараховано	49	129	83	168
16	не зараховано	50	130	84	170
17	не зараховано	51	131	85	172
18	не зараховано	52	132	86	174
19	не зараховано	53	133	87	176
20	100	54	134	88	178
21	101	55	135	89	180
22	102	56	136	90	182
23	103	57	137	91	184
24	104	58	138	92	186
25	105	59	139	93	188
26	106	60	140	94	190
27	107	61	141	95	192
28	108	62	142	96	194
29	109	63	143	97	196
30	110	64	144	98	198
31	111	65	145	100	200
32	112	66	146		
33	113	67	147		

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ТЕМА 1. Виникнення виховання й освіти у світовій суспільній цивілізації

Предмет і завдання історії педагогіки, її джерела та методи. Підходи світової науки до виникнення виховання як суспільного явища.

Виховання в умовах первіснородового суспільства, його зв'язок з трудовою діяльністю людей. Характер виховання у первісному суспільстві. Соціальне розшарування суспільства і виникнення нерівності у вихованні в період розкладу первісного ладу. Виникнення організованих форм виховання.

Виховання й навчання в найдавніших рабовласницьких країнах: Єгипті, Індії, Китаї, Персії. Система виховання й освіти в рабовласницьких державах Древньої Греції (Спарта, Афіни). Проблеми виховання у філософських вченнях Стародавньої Греції (Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель). Освіта в епоху еллінізму (Плутарх).

Виховання і школа у Стародавньому Римі. Питання виховання та освіти в працях Квінтіліана.

ТЕМА 2. Виховання й школа епох Середньовіччя та Нового часу

Культура і наука на ранніх етапах розвитку феодалізму. Вплив християнства на виховання й педагогічну думку. Церковні школи. Рицарське виховання. Схоластика і її видатні представники Фома Аквінський, П'єр Абеляр. Виникнення і розвиток університетів, різних видів міських шкіл.

Школа і педагогічна думка епохи Відродження (XIV – XVI ст.). Педагогічна тріада: класична освіта з опорою на античність, фізичний розвиток і громадське виховання. Педагогічні погляди Вітторіно да Фельтре і його “Будинок радості”. Ідеї Т. Мора про загальну освіту для всіх дітей, про виховання молоді у процесі трудової діяльності. Гуманістична спрямованість педагогічних поглядів Т. Кампанелли, М. Монтеня, Ф. Рабле, Еразма Роттердамського.

Демократичний рух в XVI – XVII ст. і виділення педагогіки в самостійну галузь знання. Педагогічна концепція Я.А. Коменського як органічна частина його плану перебудови людського суспільства. “Велика дидактика” як наслідок попереднього розвитку теорії і практики навчання та виховання. Мета виховання. Принципи виховання. Вікова періодизація розвитку дітей і система шкіл за Я.А. Коменським. Зміст освіти і методи навчання. Організація процесу навчання. Моральне виховання і дисципліна в школі. Вимоги до вчителя. Значення спадщини Я.А. Коменського для розвитку педагогічної науки і шкільної практики.

Вплив англійської буржуазної революції XVII ст. на теорію і практику виховання. Педагогічна концепція Дж. Локка. Мета і завдання виховання. Зміст й методи виховання та освіти джентльмена. Питання фізичної праці дітей у педагогічній концепції Дж. Локка. Психологічні думки Дж. Локка.

Невідповідність шкільної справи у західноєвропейських країнах у XVIII ст. вимогам капіталізму, що розвивається. Педагогічні ідеї французьких філософів-матеріалістів К.А. Гельвеція та Д. Дідро. Їх вчення про роль середовища і виховання у формуванні особистості.

Соціальні погляди Ж.-Ж. Руссо і його ставлення до феодальної культури. Концепція природовідповідного загальнолюдського виховання. Педагогічний роман “Еміль, або Про виховання”. Періодизація життя дитини і особливості виховання та навчання в кожний із вікових періодів. Роль праці у вихованні і житті людини. Проблема сімейного і суспільного виховання. Розвиток і трансформація педагогічних поглядів Ж.-Ж. Руссо у педагогіці XX ст.

ТЕМА 3. Західноєвропейська педагогіка XIX – XX ст.

Особливості розвитку школи і педагогіки на заході за нового часу.

Педагогічні ідеї і діяльність Й.Г. Песталоцці. Ідея розвиваючого навчання. Теорія елементарної освіти. Вклад Й.Г. Песталоцці у розробку дидактики й методики початкового навчання. Навчання і продуктивна праця в педагогічному досвіді швейцарського педагога. Його думки про зміст і методи морального виховання. Вплив демократичних ідей Й.Г. Песталоцці на розвиток педагогічної теорії і шкільної практики.

Дошкільна педагогіка. “Виховання людини” та теорія гри Фрідріха Фребеля.

Громадсько-педагогічна діяльність А. Дістервега, його дидактичне вчення. Праця Дістервега “Керівництво до освіти німецьких учителів”. Розробка проблем розвиваючого і виховуючого навчання. Принципи і правила навчання. Вимоги до вчителя і його підготовки. Вплив ідей А. Дістервега на подальший розвиток педагогіки.

Педагогічна теорія Й. Гербарта. Філософсько-психологічне обґрунтування педагогіки як науки. Ідеалізм і метафізичність його світоглядних позицій. Концепція виховуючого навчання. Вчення Гербарта про керівництво дітьми. Теорія багатостороннього інтересу. Структура процесу навчання і його ступені. Зміст і методи морального виховання за Гербартом. Діяльність послідовників Гербарта.

Соціально-педагогічний експеримент Р. Оуена. Його вчення про формування людського характеру. Соціально-педагогічний досвід Р. Оуена у Нью-Ленарку. Досвід поєднання навчання з продуктивною працею в общинах Нова - Гармонія (США) та Гармоні-Холл (Англія).

Соціальна педагогіка як вияв педагогічного традиціоналізму. Ідеї представників соціальної педагогіки Е. Дюркгейма (його концепція виховання як залучення кожного члена суспільства до “колективних уявлень” свого часу), П. Наторпа (його погляди на важливість виховання волі).

Антропологічна концепція Рудольфа Штайнера. Ідея цілісного виховання. Школа у Вальфдорфі. Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження.

Овід Декролі і реформаторська педагогіка.

“Нові школи” і погляди на їхню сутність А. Фер’єра, О. Демолена.

Ідея “громадянського виховання” і трудової школи у спадщині Г. Кершенштейнера.

Здобутки експериментальної педагогіки, досягнуті А. Лаєм (школа дії), А. Біне, Е. Клапаредом, Е. Торндайком. Педагогіка особистості (Е. Вебер, Г. Гаудінг, Ф. Ганеберг, Е. Лінде, Г Шаррельман).

Педологія – наука про дитину (С. Холл, О. Крісмен).

Педагогічні погляди на дошкільне виховання Марії Монтессорі.

Джон Дьюї – яскравий представник педагогічного “інструменталізму” і прихильник методу навчання шляхом діяльності. Педоцентризм Д. Адамса, Х. Рагга, А. Шумахера.

Традиції вальдорфської школи Р. Штайнера і їхнє сучасне продовження.

Педагогічна технологія С. Френе.

Експериментальні школи США (У. Кілпатрік і метод проєктів, К. Уошборн і Вінетка-план, Е. Паркхерст і Дальтон-план).

Екзистенціалістична педагогіка і погляди Ж.-П. Сартра.

Науково-теоретична і практична діяльність Януша Корчака. Виховна система Я. Корчака.

Сучасні дидактичні концепції Заходу (традиційна парадигма, раціоналістична модель, феноменологічний напрям).

Теоретичні концепції виховання (соціалізаторська парадигма і біопсихологічний напрям).

Напрями модернізації навчально-виховного процесу у зарубіжній школі.

ТЕМА 4. Школа і педагогіка Київської Русі

Виховання у східних слов’ян. Зумовленість характеру виховання, його змісту, форм і методів географічним положенням, природними та соціальними умовами становлення української народності. Створення буквенно-звукової графіки письма. Становлення феодальної держави та прийняття християнства як основні чинники розвитку грамотності на Русі. Значення реформ Володимира Святославича для розвитку освіти. Сутність поняття “книжне вчення”. “Школи грамотності” та “школи книжного вчення” в Київській Русі, особливості навчання і виховання в них. Методи вивчення азбуки (буквоскладальний метод). Пам’ятники педагогічної думки XI – XIII ст. (“Повчання дітям” Володимира Мономаха, “Ізборнік Святослава”, “Повість минулих літ”). “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона – перша праця з вітчизняної дошкільної педагогіки. Народна педагогіка про засоби і методи виховання.

ТЕМА 5. Освіта, виховання, педагогічна думка і соціальна допомога у XV – XVIII ст.

Вплив на розвиток української культури та освіти феодальної роздробленості, перебування українських земель в складі Польщі, Литви,

Угорщини та Молдовії. Ослаблення значущості освіти в Україні. Посилення впливу латинських та католицьких шкіл. Школи при монастирях. Павло Русин, Юрій Дрогобич.

Розвиток шкільництва в Галицько-Волинській державі.

Характер освіти в Україні в XVI ст.

Елементарні школи, колегіуми. Церковні православні школи. Приходські школи, школи підвищено-елементарного рівня.

Виникнення друкарства. Видавнича діяльність українських першодрукарів. Перші друковані навчальні книги (Слов'яноруський буквар І. Федорова).

Виникнення і роль братських шкіл. Львівська братська школа. Київська братська школа. Відкриття Острозької Академії. Києво-Могилянська Академія: виникнення, етапи розвитку і становлення. Просвітницька та культурна діяльність П. Могили. Демократичні ідеї освіти й виховання в українській педагогіці епохи Відродження. Творчість М. Смотрицького. «Грамматика Мелетія Смотрицького». Діяльність П. Беренди, його енциклопедія. «Риторика» І. Галятовського. Педагогічні погляди Є. Славинецького, С. Полоцького. Педагогічна діяльність С. Яворського. Ф. Прокопович та його роль у розвитку педагогічної думки в Україні.

Розвиток українського шкільництва у ХУІІІ ст. Рівень освіти на Лівобережжі та Слобідській Україні. Діяльність козацьких шкіл. Полкові початкові школи. Січові школи. Головна січова школа (1754 – 1768). Парафіяльні школи. Колегіуми Харківський, Чернігівський, Переяславський. Діяльність мандрівних дяків. Втрата Української автономії (1755) та зруйнування Січі. Реформа 1786 р. Російської імперії та зміни в освіті. Освітня політика Катерини ІІ. Наказ 1789 р. про закриття українських шкіл та заборону української мови у навчальних закладах.

Життя та діяльність Г. Сковороди (1722 – 1794). Принципи та завдання виховання у педагогічних поглядах Г. Сковороди.

Стан розвитку освіти на західноукраїнських землях.

ТЕМА 6. Розвиток педагогіки в Україні першої половини ХІХ ст.

Знищення елементів української освіти російським царатом та процеси уніфікації в освітній галузі. Реформування системи освіти за правління Олександра ІІ. Статут 1804 р. і його наслідки. Реакційна сутність Статуту, виданого Миколою І (1828). Стан освіти і школи. Кирило-Мефодіївське товариство і його освітня програма.

Загальна характеристика освітніх установ України у першій половині ХІХ ст. (церковнопарафіяльні школи, повітові школи, гімназії, ліцеї, університети). Відкриття Харківського університету (1805). Відкриття Київського університету (1834). Виникнення і розвиток Гімназії вищих наук у Ніжині (1820). Львівський університет: етапи становлення і розвитку. Духовні семінарії. Духовні училища. Приходські (початкові) школи. “Інститути шляхетних дівчат”. Єпархіальні школи. Недільні школи (кінець 50-х рр.). Русифікація навчання у навчальних закладах.

ТЕМА 7. Розвиток педагогіки в Україні у другій половині XIX – початку XX ст.

Громадсько-педагогічний рух в Україні 60-х рр. XIX ст. Створення Громад на Україні (Київська, Одеська, Полтавська, Харківська, Чернігівська та ін.), їх значення у розвитку ідей національної освіти. Визначні діячі-громадівці (Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Костомаров, О. Русов та ін.). Просвітницька діяльність Громад. Недільні школи. Життя, педагогічна діяльність та педагогічна спадщина К.Ушинського. Діяльність земств у галузі освіти. М. Корф.

Політика царського уряду щодо освіти українців. Валуєвський циркуляр. Емський указ. Шкільні реформи в Російській імперії у 60-80 рр. XIX ст. Типи навчальних закладів. Діяльність університетів.

Вплив подій 1905 р. на умови розвитку української педагогічної думки Просвітницькі товариства. Роль і значення української преси у розробці проблем національної школи («Рада», «Громадська думка» та ін.). Педагогічний журнал «Світло». Створення національних підручників. Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Б. Грінченка. Внесок у розвиток української педагогіки С. Русової. Педагогічна спадщина С. Васильченка.

Особливості розвитку народної освіти в другій половині XIX – на початку XX ст. на землях Західної України. Відкриття Чернівецького університету (1875). Педагогічні погляди Ю. Федьковича та І. Франка.

ТЕМА 8. Педагогіка часів Української революції

Боротьба за українську школу в період визвольних змагань українського народу (1917 – 1920). Освітня політика українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії). Курс на розбудову національної школи та відображення цього в державних документах про освіту. Педагогічні погляди М. Грушевського. Внесок у розбудову рідної школи перших національних міністрів (І. Стешенка, М. Василенка, П. Холодного, І. Огієнка). Педагогічна спадщина С. Русової.

ТЕМА 9. Українська педагогіка радянських часів

Освітньо-педагогічні перетворення на центральних українських землях з часу встановлення радянської влади. Діяльність Народного комісаріату освіти (НКО) у справі реформування освітньої галузі. «Положення про єдину трудову школу УСРР» (1919). Основні засади побудови нової школи в Україні.

Розвиток української системи освіти у напрямі соціального захисту дітей на основі «Декларації Наркомосу УСРР про соціальне виховання дітей» (1920) та постанови НКО «Про дитячі будинки». Г.Гринько та Я. Ряппо – теоретики та організатори нової системи освіти.

Радянізація освіти. «Кодекс законів про народну освіту УСРР» (1922). Освітня робота і боротьба за соціалізм. Роль народних комісарів освіти

О.Шумського (1924 – 1927 рр.) і М. Скрипника (1927 – 1933 рр.) у справі українізації.

Пошуки нових шляхів розвитку освіти. Орієнтація на передову педагогічну думку Західної Європи та США. Вплив на українську школу педагогічних поглядів Дж. Дьюї. Особливості змісту освіти у комплексних навчальних програмах. Авторські концепції комплексності (Г. Іваниця, О. Музиченко, І. Соколянський, Я. Чепіга). Комплексно-проектна (1930) та проектна (1931) системи навчання. Швидкоминучість ідеї інтеграції у зв'язку із зміною освітньої парадигми.

Розвиток педології як науки про виховання дитини. Видатні вчені – представники педологічної науки (О. Залужний, І. Соколянський, В. Протопопов).

Педагогічна система А. Макаренка. Життя та діяльність вченого. Основні положення теорії А. Макаренка про колектив. Особливості використання праці як фактору виховання. Засади родинного виховання у творчості вченого.

Уніфікація освітньої галузі у 1930 – 1940-х рр. Постанови ЦК ВКП (б) про організацію і зміст роботи радянської школи. Українська школа в роки Другої світової війни.

Українське шкільництво на західноукраїнських землях.

Процеси демократизації в країні та їх вплив на школу.

Зміст закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958): запровадження загальної обов'язкової восьмирічної освіти; визначення типів навчальних закладів, що давали повну середню освіту (середні загальноосвітні трудові політехнічні школи з виробничим навчанням, вечірні (змінні) середні загальноосвітні школи з трирічним терміном навчання, технікуми, середні спеціальні навчальні заклади); школи-інтернати. Позитивні та негативні риси цього закону.

Переведення середніх загальноосвітніх трудових політехнічних шкіл з виробничим навчанням з одинадцятирічного на десятирічний термін навчання. Предметні комісії, розробка навчальних планів і програм. Реформування організації змісту середньої освіти.

Розвиток середньої, вищої та професійної освіти у 60 – 70 рр. Перехід початкової школи від чотирирічного циклу навчання до трирічного. Обов'язковість середньої освіти. Сутність постанови «Про заходи дальшого вдосконалення роботи середньої загальноосвітньої школи УСРС» (1966). Зміни у змісті освіти. Навчальні плани та програми.

В. Сухомлинський – видатний український педагог-гуманіст. Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті педагогіки В.Сухомлинського. В. Сухомлинський про виховання особистості.

Розвиток українського шкільництва за умов зміцнення тоталітарного режиму (70 – 80 рр.). Освітня політика урядів Радянського Союзу та її вплив на розвиток української освіти. «Статут середньої загальноосвітньої школи» (1970) і визначення завдання середньої школи як єдиної, трудової і

політехнічної. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді і подальший розвиток загальної школи» (1972). «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973). Зміни у змісті освіти. Суть і зміст виховання в радянській школі в 60 – 80 рр. Постанови уряду про мову навчання, спрямовані у напрямі русифікації української молоді. Постанова «Про додаткові заходи щодо вдосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах УРСР» (1983).

Криза освіти. Спроби уряду Радянського Союзу щодо реформування освіти та причини їх невдачі (Постанова “Основні напрями реформи загальноосвітньої та професійної школи” 1984. Подальша русифікація української школи. Громадський рух за перебудову освіти в Україні. Закон про мову (1989).

Проголошення незалежності України (1991) – можливість і потреба будівництва національної освіти в Україні.

ТЕМА 10. Освіта в незалежній Україні

Найважливіші напрями відродження освіти в Україні. Інтеграція національної освіти України у світовий освітній простір. Обов'язки держави щодо здійснення загальної середньої освіти в Україні. Закон України “Про освіту” (1991; 1996). Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI ст.” 1993). “Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад” (1992).

Концепції національного виховання.

Створення Академії педагогічних наук України (1992) і її роль у розвитку національної педагогічної науки.

Конституція України (1996) про освіту.

Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку.

Інноваційні процеси, нові типи шкіл. Педагогічні технології. Позашкільні заклади.

Реформування українського шкільництва на початку XXI ст.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

ТЕМА 11. Педагогіка як наука про розвиток особистості у процесі навчання та виховання

Педагогіка – наука про розвиток особистості у процесі навчання та виховання. Основні етапи становлення і розвитку педагогіки як науки: донауковий, концептуальний, системний. Предмет, завдання, джерела педагогіки; співвідношення між педагогікою як наукою і педагогікою як мистецтвом. Основні категорії педагогіки: виховання, освіта, навчання, розвиток, формування, педагогічний процес та ін. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками.

ТЕМА 12. Логіка і методика науково-педагогічних досліджень

Сутність і особливості наукових досліджень у педагогіці. Фундаментальні, прикладні та впроваджувальні науково-педагогічні дослідження. Організація педагогічного дослідження, його структурні елементи.

Поняття про методи науково-педагогічного дослідження, їх класифікація. Емпіричні методи дослідження: спостереження, опитування, педагогічний експеримент, вивчення продуктів діяльності особистості, узагальнення незалежних характеристик, соціометрія, тестування та ін. Теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та ін. Математичні методи дослідження: реєстрування, ранжування, моделювання, статистичні методи та ін.

ТЕМА 13. Система освіти в Україні

Поняття про систему освіти. Основні положення Закону України "Про освіту", Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. Принципи освіти в Україні. Структура системи освіти в Україні. Характеристика ланок освіти: дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта. Заклади освіти.

ТЕМА 14. Загальні закономірності розвитку особистості

Поняття про особистість, її розвиток та формування; рушійні сили розвитку. Фактори розвитку і формування особистості, їх взаємозв'язок. Спадковість і розвиток, різноманітні погляди на проблеми спадковості і розвитку. Вплив середовища на розвиток особистості, поняття соціалізації особистості. Виховання і формування особистості.

ТЕМА 15. Вікові та індивідуальні особливості розвитку особистості

Проблема вікової періодизації в педагогіці. Сучасна педагогічна періодизація дитинства. Вікові кризи. Нерівномірність розвитку. Сенситивні періоди розвитку. Поняття, причини, особливості прояву та наслідки акселерації і ретрадації.

Анатомо-фізіологічні, психічні та соціальні особливості розвитку дітей молодшого, середнього і старшого шкільного віку. Врахування вікових особливостей у вихованні та навчанні. Індивідуальні особливості особистості. Індивідуальний та диференційований підхід у процесі виховання і навчання.

ДИДАКТИКА

ТЕМА 16. Дидактика як теорія навчання й освіти

Виникнення і розвиток дидактики як складової педагогіки. Співвідношення педагогіки і дидактики. Предмет і завдання дидактики на сучасному етапі. Основні категорії дидактики: процес навчання, викладання, учіння, зміст освіти, методи навчання, форми організації навчання та ін.

Загальна теорія навчання і методика викладання окремих предметів. Основні дидактичні концепції: традиційна, педоцентрична та сучасна.

ТЕМА 17. Загальні закономірності та принципи навчання

Поняття закону і закономірності навчання. Характеристика загальних закономірностей навчання. Принципи навчання як категорія дидактики. Характеристика принципів навчання. Науковість навчання. Систематичність і послідовність у навчанні. Доступність навчання. Зв'язок навчання з життям і практикою. Свідомість і активність у навчанні. Наочність навчання. Ґрунтовність і міцність засвоєння знань, умінь і навичок. Індивідуальний і диференційований підхід у навчанні. Емоційність навчання.

ТЕМА 18. Процес навчання як цілісна система

Сутність процесу навчання, його методологічна основа. Двосторонній характер процесу навчання. Процес наукового пізнання і процес навчання: спільне і відмінне. Викладання і учіння як складники процесу навчання. Функції процесу навчання: освітня, виховна, розвивальна; їх взаємозв'язок. Сутність понять «знання», «уміння», «навички», «компетентності», «компетенції». Види знань. Емпіричні та теоретичні знання. Загальнонавчальні та предметні уміння і навички. Компетентнісний підхід у навчанні.

Структура процесу навчання: цільовий, стимулюючо-мотиваційний змістовий, операційно-діяльнісний, контрольню-регулюючий та операційно-діяльнісний компоненти. Структура діяльності вчителя у процесі навчання: планування, організація навчальних дій, стимулювання, поточний контроль, регулювання діяльності, аналіз результатів. Психолого-педагогічні основи діяльності учнів у процесі навчання під керівництвом учителя та під час самостійної роботи.

Діяльність учителя й учня в різних видах навчання. Пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване навчання, навчання за допомогою комп'ютера.

ТЕМА 19. Зміст освіти в сучасній школі

Поняття і сутність змісту освіти, специфічність видів змісту освіти, Теорії формування змісту освіти: теорія матеріальної освіти, теорія формальної освіти, теорія дидактичного утилітаризму.

Джерела і фактори формування змісту шкільної освіти, система критеріїв відбору змісту шкільної освіти. Державні стандарти загальної середньої освіти. Стратегія розвитку варіативної освіти в Україні. Основні джерела змісту освіти: навчальний план, навчальна програма, підручники, їх характеристика.

ТЕМА 20. Методи та форми навчання

Поняття про методи навчання. Двобічний характер методів навчання. Метод і прийом навчання. Методи і засоби навчання. Підходи до класифікації методів навчання в сучасній дидактиці.

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні, індуктивні і дедуктивні, репродуктивні і проблемно-пошукові та ін.

Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності: змагання, пізнавальні ігри, заохочення, покарання, роз'яснення суспільної та індивідуальної значимості навчання, пред'явлення навчальних вимог та ін.

Методи контролю і самоконтролю в навчанні: усний і письмовий контроль, дидактичне тестування, програмований контроль, спостереження, самоперевірка та ін.

Проблема удосконалення і оптимального вибору методів навчання.

Інформаційні джерела

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: навчальний посібник. Львів : “Новий Світ 2000”, 2020. 567 с. URL: <https://ns2000.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/Pedahohika.pdf>
2. Бех І.Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2003. Кн.1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.; Кн.2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. 344 с.
3. Бондар В.І. Дидактика : підручник для студ. вищих пед. навч. закладів. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр “Академвидав”, 2007. 617 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/volkova.pdf>
5. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: «Освіта України», «КНТ», 2008. 528 с. URL: http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/Pedagogika_Zaychenko.pdf
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка: підручник. Київ : Знання, 2007. 447 с.
7. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
8. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч.посібник. Київ, 2007. 656 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/347-pedagogka-moyseyuk-n.html>
9. Нагачевська З.І. Педагогіка : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 144 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5936/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%97.%D0%86.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%202020.pdf>
10. Пальчевський С.С. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Каравела, 2007. 576 с.
11. Практикум з педагогіки: навч. посібник / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. 464 с.
12. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 560 с. URL: http://odnorobivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf

13. Щербань П.М. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посібник. Київ : Вища школа, 2002. 215 с.
14. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
15. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підруч. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2006. 422 с.
16. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ : А.П.Н., 2002. 224 с.
17. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.) : монографія / О. В. Сухомлинська, Н. П. Дічек, Л. Д. Березівська та ін. Київ : Педагогічна думка, 2013. 620 с.
18. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах. Київ : Слово, 2010. URL: http://megalib.com.ua/book/9_Istoriya_pedagogiki_Kniga_I_Istoriya_zarybijno_i_pedagogiki.html
19. Кравець В. П. Зарубіжна школа і педагогіка XX ст. Тернопіль: Обласне книжково-журнальне видавництво «Тернопіль», 1996. 290 с.
20. Левківський М.В. Історія педагогіки: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 360 с. <https://uchebnik-online.net/book/875-istoriya-pedagogiki-navchalnij-posibnik-levkivskij-mv.html>
21. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки. Київ : Знання, 2006. 447 с.
22. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.): Хрестоматія / упоряд.: Л.Д. Березівська та ін. – Київ: Наук. світ, 2003. 418 с.
23. Нариси з історії педагогічної думки (перша третина XX століття): монографія / О. С. Радул, Т. О. Кравцова, С. В. Куркіна та ін. Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2015. 311 с.
24. Нариси історії українського шкільництва. 1905 – 1933 / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : «Заповіт», 1996. 302 с.
25. Сбруєва А.А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: Навчальний посібник. Суми: СумДПУ, 2000.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (протокол № 9 від 30 квітня 2025 року).